

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՆԻՍՏԵՐԻՍՏԵՐ

ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՆԻՍՏԵՐԻՍՏԵՐ

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 173

14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1914

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵԼԵԿԱԳՐԱԿԱՆ
ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՐԱՆԻ

ՏՕՆԱՑՈՅՑ

Նոյեմբեր	15	†	Կիր.	ակ.	Յիսնակաց Բարեկենդան:
	16		Բշ.	բձ.	Ա. or պահոց Յիսնակաց:
	17		Դշ.	բկ.	Բ. » »
	18		Դշ.	գձ.	Գ. » »
	19		Եշ.	գկ.	Դ. » »
	20		Ուր.	դձ.	Ե. » »
	21	†	Շք.	դկ.	Տօն Ընծայման Ամենօրհնեալ Կուսիք ի տանարն:

ԿԱԹՈՂՈՍԷ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՂԵԿԱԴՐԱԿԱՆ
ՇԱՐԲԱԹԱԹԱԹԵՐԹ

Զորրոդ սարի 14 Նոյեմբեր 1914 թիւ 173

«Սրբազան Բանանայապետն Պիոս Ժ. կը մաղթէ որ Կաթողիկէ Առաջանց Շաբաթերը շա-
նունակէ Հայաստանի կաթողիկէ ժողովրդոց մէջ, մանաւանդ ի գաւառս, փրկարար առաքելութիւն մը կա-
արել, ի բարգաւաճանս կրօնից եւ ի հոգեւոր օգուտ հոգիներու: Այս մաղթանաց արդիւնաւորութեան համար
Սրբազան Հայրն սրագին կ'օրհնէ յիշեալ Շաբաթերը, ինչպէս նաեւ անոր խմբագիրներն եւ ընթերցողները»:

Նամակ Կարգ. Մերի սէլ Վալի, առ Ամեն. Տ. Պօղոս Պետրոս Ժ.Ի. Թեոքեան Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք Կիլիկիոյ.
23 Նոյեմբերի 1912, ընդ 60780 քուսմամբաւ:

ԴԵՊՔԵՐ ԵՒ ՍԿԶՐՈՒՆՔՆԵՐ

ԲԱՐԵՍԵՐ ՊԱՏՄԱՆԻՆ

Ա.

Առաւօտ էր. Յակոբիկ, տասնուչորս
տարեկան տղայ մը, բանուկ փողոցի մը
անկիւնը զետեղեց կօշիկ ներկելու ծա-
ռայող իր փոքր սնտուկը. և կը պատ-
րաստէր վրձիններն ու ներկը. և մերթ
ընդ մերթ երկչոտ ձայնով կը հրաւի-
րէր անցորդները: Անբախտ մանուկին
ձայնը կը դողդողար և իրեն՝ գրեթէ
մուրալու ձեւ առնող աղաչանացը առ-
ջեւ անցորդներուն ցոյց տուած անտար-

բերութեան դէմ ընդվզում մը կը զգար
իր սրտին մէջ և կարմիր այտերը կը
գունատէին: Յանկարծ իրեն մօտեցաւ
Արամ, ինքն ալ չքաւոր, սակայն տա-
րիքով երեցագոյն:

Արամ.— Ափսո՛ս քեզի, Յակոբիկ,
մինչեւ ե՞րբ պիտի կենաս, ո՞վ իր կօ-
շիկները մաքրել պիտի տայ քեզ. ամէն
մարդ պիտի երթայ Վահանին, որ զը-
ւարթ քմծիծաղով կը հրաւիրէ ամէնքը.
արդէն անոր զգեստներն ալ քուկիննե-
րուդ պէս հին ու մին և պատառատուն
չեն:

Յակոբիկ.— Ի՛նչ ընեմ. ո՛չ դէմքս
կընամ փոխել, ո՛չ զգեստներս. ուրիշ
չունիմ:

Ա.—Օ՛, քու վրձիններդ ալ իրաւցնէ փառաւոր բաներ են. այնքան ճաղատ են որքան ծերունի կրպոյին գլուխը:

Յ. Պարո՛ն, եթէ վրձիններուս չես հաւնիր, խնդրեմ՝ աւելի աղէկները տա՛յիր:

Ա.— Կու տամ, այո՛, եթէ չաքաթօր մեր ժողովատեղին գալու ըլլաս:

Յ.— Քանի՛ անգամ՝ ըսի քեզ թէ չեմ կրնար:

Ա.— Կը զարմանամ, քանզի ուրիշ բաներու մէջ ո՛չ քաջութիւն կը պակսի քեզի ո՛չ հնարամտութիւն: Միայն այս գործին մէջ կը յամառիս:

Յ.— Սիրելի՛ Արամ, մայրիկս բնաւ չ'ուզեր որ երթամ լսեմ երբեք աղանդաւոր ու կուսակցական այն նորերուկ վարդապետութիւնները, "որոնք, կ'ըսէ, պիտի ֆնասեն քու կեանքիդ, յանցաւոր մը պիտի ըլլաս և հոգիդ ալ պիտի կորսնցնես": Դիտցած ըլլաս որ մայրիկիս ոչ թէ հրամանը, այլ լոկ կամքն միայն յաւիտենապէս պաշտելի է ինձ:

Ա.— Հա՛, ըսել է թէ կ'ուզէ որ ազօթք ընես և եկեղեցւոյ մէջ ձեռամբարձ կամ գետնամած պաղատիս: Ապո՛ւշ, չե՛ս տեսներ թէ քու ազօթքներդ անօգուտ են. կը ցաւի՛մ վրադ: Հայրիկդ մեռաւ. մայրիկդ հիւանդ, դու և պզտիկ քոյրերդ գունատած, նիհարցած, անօթութեամբ հիւծած, մաշած: Եւ դեռ չե՛ս հասկնար որ Աստուած կ'արհամարհէ զքեզ ալ, ազօթքներդ ալ:

Յ.— Այո՛, կ'երեւի թէ կ'արհամարհէ. սակայն և այնպէս աւելի կ'ուղեմ Աստուծոյ օգնութիւն խնդրել քան թէ այս աղանդաւոր և հոգւոյս թշնամի մարդիկներէ. չեմ հաւատար, չեմ վստահիր անոնց: Ամէնքն ալ իրենց

անձնական շահը կը փնտռեն. կ'ուզեն մեր սրտերէն երկնային մխիթարութիւնները խլել հանել. և Աստուած չընէ, եթէ դործերը անոնց ուղածին համաձայն յաջողելու ըլլան, հիմակուրնէ շատ աւելի մեծ պիտի ըլլար աղքատութիւն և աղէտ. Աստուծոյ անէծքը պիտի պատէ....

Ա.— Զձեզ հարստահարողները. և իրաւամբ: Այն ցնորամիտ կրօնականները, եկեղեցասէրները, այն անդուծ հարուստները, դժոխային վաշխառուները որ զմեզ կը չարչրկեն, և այն անողորմ դրամատէրներն, որոնք մարդոց բազմութիւնը իբրեւ անասնոց վոհմակներ ու ջողիւրներ կը խաշտանգեն ու կ'աշխատցնեն վատտակաբեկ, անոնք ա՛մէնքը կամ բնաջինջ պիտի ըլլան, ինչպէս արժան է, և կամ յետին չքաւորութեան պիտի մատնուին:

Յ.— Ուրեմն, սիրելի՛ Արամ, եթէ այս վերջիններուն խեղճ զաւակներն ալ ձեզի դէմ ելլեն դաւաճանեն, զանոնք ճնշելուդ և վրանին բռնանալուդ համար, ան ատեն սպանութեանց և անիրաւութեանց բնաւ վերջը չպիտի գայ. և մարդիկ աւելի արիւննուշտ պիտի ըլլան քան բորենիներ և վագրներ:

Ա.— Ո՛հ, լուէ՛, Յակոբի՛կ. դուն արդէն ծոյլ ես և մեղկ:

Յ.— Արա՛մ, դուն ալ դիտես որ ըսածդ սուտ է....

Ա.— Տե՛ս, տե՛ս, Յակոբիկ, սա եկող երիտասարդը ի՛նչպէս գեր է և զարդարուած: Ո՛հ, եթէ անոր այսօրուան նախաճաշին մէջըմբռնեմ խորտիկներուն կէսը միայն ունենայիր, դուն ալ՝ մայրիկդ ու քոյրերդ ալ մեծածախս

ընթերցե մը կ'ընէիք, և կ'աւելնար ալ գուցէ....

Յ.— Արամ, սիրելիս, խնդրեմ նախանձս մի՛ գրգռեր: Արդէն հոգիս կ'այրի՛ կը տոչորի:

Ա.— Կանչէ՛ զինքը, քու բարեկամդ է, քանի որ այս անպիտան անյագ ուրվախնապարարները չես ուզեր որ վերցուն աշխարհէս:

Բ.

(Շաւարշ կու գայ ձախեն)

Յ.— Պարո՛ն, պարոն. խնդրեմ հաճէիք թոյլ տալ որ Ձեր Ազնուաշուք Տէրութեան կօշիկները ներկեմ:

(Այս պահուն Շաւարշ չլու կեղծելով կ'անցնի. Արամ կը հրէ զՅակոբիկ Շաւարշի վրայ ու կը փախչի. Շաւարշ սրտմոտելով ապտակ մը կ'իջեցնէ Յակոբիկի երեսին, և ոտքով ալ կը զարնէ):

Շ.— Անամօթ շուն.

Յ.— Դուն ալ տեսար, պարո՛ն, որ յանցանքն իմն չէ:

Շ.— Եթէ դեռ չլուես, ոտիկանները պիտի կանչեմ. ըսաւ ու գնաց:

Յակոբիկ միայնակ.— Ստրուկի մը պէս ծեծ ուտել, շան մը պէս աքացի՛ ընդունիլ. և այս ամէնը, սա մարդածե կոճղէն.... Իրա՛ւ որ հեղգ եմ և անպիտան, ինչպէս ըսաւ Արամ: ... Հըմ. ահա՛ ուրիշ երիտասարդ մը կու գայ՝ պերճ և ազնուատոհմ ու հարուստ: Մէյ մ'ալ զինք փորձեմ. եթէ աս ալ ինձ հետ իբրեւ շան մը հետ վարուի, քեզ անձնատուր պիտի ըլլամ, ո՛վ Արամ....

Գ.

(Լեւոն կու գայ ձախեն)

Յակոբիկ.— Պարո՛ն, խնդրեմ թոյլ

տայիք որ Ձեր Ազնուութեան կօշիկները մաքրեմ:

Լեւոն.— Շատ լաւ, մաքրէ՛. այսօր քանի՛ հատ կօշիկ ներկեցիր:

Յ.— Եւ ոչ մէկ հատ, Տէ՛ր:

Լ.— Դեռ շատ մարդ չկայ ճամբաներուն վրայ: Անունդ ի՛նչ է:

Յ.— Յակոբիկ է անունս, Տէ՛ր:

Լ.— Յակոբի՛կ, ո՛րչափ ժամանակ է որ այս արուեստով կը զբաղես:

Յ.— Շուրջ երկու տարի, յորմէհետէ հայրիկս վախճանեցաւ: Անկէ առաջ այսպիսի գործերով բնաւ չեմ զբաղած, Տէ՛ր:

Լ.— Յակոբի՛կ, զիս Տէ՛ր մի՛ կոչեր. ես ալ տղայ մին եմ ինչպէս դուն. իմ անունս ալ Լեւոն է:

Յ.— Իրա՛ւ որ բարի ես:

Լ.— Պատճառ չեմ տեսներ քեզի հետ խտիւ վարուելու: Դուն կը տեսնե՞ս:

Յ.— Չեմ տեսներ. շատ հարուստներ սակայն մեզի հետ խիստ կը վարուին:

Լ.— Շա՛տ գէշ բան: — Բայց քու վրձիններդ լաւ չեն:

Յ.— Նորեր գնելու համար դրամ չունիմ:

Լ.— Յաւալի՛ բան: — Ըսէ՛ ինձի Յակոբիկ, այսօր նախաճաշ ըրի՛ր:

Յ.— Ո՛չ ես, ո՛չ մայրիկս, ո՛չ փոքր քոյրերս բնաւ կերակուր չտեսանք երէկ կէսօրէն ի վեր. միայն իրիկուան դէմ դրացուհին որ ինքն ալ աղքատ է, հացի կտոր մը տուաւ մեզ:

Լ.— Յակոբի՛կ, որչափ է պարտքս:

Յ.— Ինչպէս որ կ'ուզէք:

Լ.— Մէկ դահեկան կը բաւէ...

Յ.— Գրեթէ բնաւ այսչափ չվարձ չեմ ընդունած:

Լ.— Ահա՛ մէծիտ մը :

Յ.— Մանրուք չունիմ, չեմ կրնար մէծիտին վրան տալ :

Լ.— Ամբողջը պահէ, Յակոբի՛կ, քեզի և քու կիներուդ նախաճաշ դնէ՛ :

Յ.— Աշխատութեանս վարձքը այսօր չէ. ասիկայ միայն պարգեւ կրնայ ըլլալ. չեմ կրնար առնուլ : Հացը աշխատութեամբս չահիլ կը ջանամ, չեմ ուզեր մուրալ :

Լ.— Շատ լաւ ուրեմն. սա մէկ դահեկանը քու վարձքդ է :

Յ.— Շնորհակալ եմ, Տէ՛ր :

Լ.— Ես քու տէրդ չեմ, զիս Լեւոն կոչէ՛ : Ահա երկու մէծիտ, զասոնք քեզի չեմ ընծայեր, այլ փոխ կու տամ : Երբ բաւական դրամ չահած ըլլաս, զանոնք ինծի պիտի հատուցանես : Իսկ եթէ զիս գիւրութեամբ չկարենաս գտնել, իմանալով ուսմբս աղքատի մը պիտի տաս :

Յ.— Մայրիկիս պատճառաւ զանոնք երախտապարտ ոգւով կ'ընդունիմ : Քու բարեմոյն մարդասիրութիւնդ չա՛տ մեծ բարիք ըրած եղաւ, և շատ աւելի մեծ որքան դու իսկ չես կրնար գիտնալ, Լեւոն : Երբ հոս եկար, չարաչար բարկացեր էի. քանզի ինձ անիրաւութիւն և նախատինք ըրած էին :

Լ.— Ես տեսայ, սիրելի Յակոբիկս, քեզի անիրաւողը ես կը ճանչնամ. պիտի խրատեմ զինքը : Մի՛ կարծեր սակայն որ նա չարասիրտ մէկն ըլլայ : Յանկարծ ի զայրոյթ բողբոջով ժպտնութեամբ գործեց, չխորհեցաւ : Ներելու ես իրեն, քեզի պէս բարի ազու մը քաղցրութենէն կը յուսացուի անյիշաչարութիւն՝ որ բարիներու սրտին զարդն է, և Աստուծոյ վարձքերուն արժանի :

Յ.— Քեզի բացայայտ պիտի խոստովանիմ : Գրեթէ մտադրած էի երթալ համաձայնիլ նոր աղանդաւորաց հետ, որոնք կրօնք և իշխանութիւն կը բամահրեն և ամէն բան վեր ի վայր ընել կը նկրտին : Հիմա քու ողորմածութիւնդ, առողջ և լաւ խորհուրդներ վերահաս տատեց մաքիս մէջ :

Լ.— Մի՛ հաւատար, սիրելի Յակոբիկ, ժողովուրդը փաղաքշող այս կեղծաւորներուն. փրկութիւնը անոնցմէ չէ. անոնք միայն իրենց անձնական չահերը կը մտածեն :

Յ.— Մայրիկս ալ ստէպ նոյն բանը ըսաւ և խրատեց զիս :

Լ.— Յակոբի՛կ, սիրելի բարեկամս, յոյսդ Աստուծոյ վրայ դի՛ր :

Յ.— Իրաւունք ունիս, Լեւոն. Աստուած զքեզ ինծի ղրկելով կարծեմ ինծի սորվեցնել ուղեց որ նաև հարուստներու մէջ բարեսիրտ մարդիկներ կան :

Լ.— Ասկէց վերջն ալ եթէ բանի մը պէտք ունենաս, նորէն ինծի եկո՛ւր : Ահա իմ այցաբարտս, վրան անունս եւ բնակատեղիս նշանակուած են, կը յուսամ թէ պիտի կարենամ Աստուծով քեզի օգտակար ըլլալ : Մնաս բարով, սիրելի Յակոբիկս :

Յ.— Երթա՛ս բարով, սիրելի՛ դ Լեւոն. այսքան բարութեանդ և ինծի պատճառաւ ո՛յսչափ մխիթարութեանդ համար Աստուած զքեզ պիտի վարձատրէ :

Եւ արցունքի կաթիլ մը սահեցաւ Յակոբիկի այտին վրայէն :

ՀԻՆ ԱՄԵՐԱԹՈՒՂԹԵՐ

Օ Ր Ա Փ Ի Ր

ՄԵԾ ՀԱՆԱԾԱՆՔԻՆ

ՈՐ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԵՍԻՑ ԴԷՄ

1829 Յ ՅՈՆՈՒԱՐԻ ՄԵՅ¹

Կրկին ուզեցին հայք քաթօլիքները աքսորենք տէյի, բայց չյաջողեցան:

17 Փետր. Կիր.—Աս օր հայոցմէ քօլիցածը քէօր Կարապետը խայսէրի, խուշումճիւներու միւթէլէլլին հաճի Պետրոսը էնկիւրիւ, և մէկ խուշումճի մըն ալ ուրիշ տեղ պատրիարքին արգովը աքսորեցին, ասոնց յանցանքը աս ըսուեցաւ. մէյմը Մըսրի իննոց ոսկիյին համար որ թագաւորը մէն էր ըրեր անցնիլը, մէյ մըն ալ կէօյա քաթօլիքներուն աքսորուած ժամանակը անոր ասոր շատ բաներ ըսեր են. ըսել ուզեցին քի այսպէս մարդիկը ուր կայ նէ պիտի աքսորենք. ինչու զէրէ շատ չի վայելու բաներ ըրեր են քաթօլիքներուն. անոնք մէյմէկ ձեւով պիտի պատժենք. հիմա ես ալ կ'ըսեմ. եթէ այսպէս բան ընողները և բողոքները պատժել իթիլզա ընէ բոլոր հայոց ազգը մեծով պղտիկով ջնջելու է:

23 Շաբ.— Հայոց ժամը գացող քաթօլիքներէն հինգ տասը մարդ կանչեցին պատրիարքարանը. աս բանս ալ Պէղճեանին տիւս պարան էր. առաջէն ան գացող մարդոց ըսեր էր Պէղճեանը. Դացէք պատրիարքին աղաչեցէք մարապետներուն և ուրիշ աքսորուած կանանց իթլախը հանել տայ. դուք աս բանս խնդրեցէ՛ք, խուսուրը մենք կը նայինք. Երբ որ գացին պատրիարքէն խնդրեցին նէ պատրիարքը բէք աղէկ ըսաւ, բայց ձեզմէ մէկ զմուռած սէնէտ մը կ'ուզեմ որ գալու ըլլան նէ ֆրէնկի եկեղեցին չերթալուն քէֆիլ ըլ-

լաք: Դացողները կ'ըսեն. Մենք չենք կրնար աս սէնէտը տալ ըսելով ետ կը դառնան:

Բայց պատրիարքը կ'ապսպրէ գացող մարդոց քի, չըլլայ թէ աս խօսքերս ուրիշի զուրցէք, անցեալ անդամի պէս թանթանա կ'ըլլայ, խաֆիլ չի յաջողիր:

Յետոյ քանի մը աւուր վերջը Պէղճեան Յարութիւնը կրկին աս մարդիկը ներս զարբխանան կանչել կու տայ ըսելով պատրիարքին ուզած սէնէտը տուէք, չէ մի' ըսէք, մեղք են ֆախիրները, տահա շատ խօսք ըսելէն վերջը կ'ըսեն դացողները. չենք կրնար տալ սէնէտ և չենք կրնար ուրիշի քէֆիլ ըլլալ. զէրէ ամէն մարդ իրեն կը խառնուի. մենք քէֆիլ ըլլանք տէ ոտրա գան մտիկ չընեն նէ մենք ի'նչ ընենք, անոր համար չ'ըլլար աս բանը կ'ըսեն ետ կը դառնան:

Հայոց միտքը չարութիւն էր աս սէնէտս քաթօլիքներուն ձեռքէն առնել իրենց ձեռքը սէնէտ գտնուելովը պէտք եղած ժամանակը աս սէնէտը ցուցնեն և ասով զիրենք աղատեն, աս միտքով էր ուզածնին:

Կրկին ան գիշերը Պէղճեանը իր եսլըն կանչել կու տայ ու շատ կը ստիպէ ըսելով. մութլախ աս սէնէտը տուէք: Չէ կ'ըսեն, չենք կրնար տալ. կը նային գացողները ճարիրնին կը հատնի, կ'ըսեն. էֆէնտիմ, աս ուզած սէնէտը քեզի կու տանք, քուկին անուանդ, բայց ազգին և պատրիարքին չենք կրնար տալ. անոր միտքը իրեն անուանը չէ ազգին և պատրիարքին անուանը կ'ուզէ առնել քի ազգային սէնէտ ըսուի. երբոր նա յեցաւ քի չի տան պիտոր, շատ նեղացեր ու տաքնալով սրդողեր է. յետոյ կ'ապսպրէ. չըլլայ քի աս խօսքերս ուրիշի ըսէք, չիմանամ պիտոր, յետոյ իմանամ նէ ձեզ գէշ կ'ըսեմ, և այսպէս գացողները ետ դարձան:

Էրթէսի օրը, Պէղճեանը Բուցցիանդիին խապար կը խաւրէ ըսելով. ես շատ ճահտ կ'ընեմ կոր աս մարապետներուն խուլախին համար և աս սէնէտը տան քի խուլախին ըլլայ:

Բուցցիանդին ճուղապ կուտայ, ես չեմ խառնուիր, ասանկ բաներ իրենք գիտեն ըսելով ճամբեց գացողները:

¹ Հոս հայ բնագիրը տաճկերէնէն կը զարտուղի. ուստի հետզհետե հայերէնը պիտի շարունակենք, մինչեւ որ ան աւարտի. յետոյ պիտի սկսինք տաճկերէն բնագիրը հրատարակել, որ օրագրի ձեւը ձգելով, ամփոփոյք մը կ'ընէ դէպքերու:

Աս առաւելն փողերանոցէն ելլող մշակ-
ները մէյմէկ ճամբով Պէղճեանին բիճա ըրին
որ առնէ , ան ալ անուշ կերպով եկէք սու-
ճիները , նստեցէք ըսելով կ'առնէ կոր , նա-
յինք վերջը գէրէ ան լաւ գիտենք քի մին-
չեւ հայոց ժամը չերթաննէ ճար չի կայ , միտ-
քը ինչ է յետոյ կ'իմացուի :

Յետոյ մարապետներուն բանին ստոյգը ի-
մացանք . իրաւ Պէղճեանը ասոնց իտլախը
հանել տուեր է գաղտուկ . ուկեցին քի սէ-
նէտ առնեն , չի կրնաց նէ առնելու , վասն
այսր պատճառի իրենց ինթէրէսօն բուճի ե-
լաւ , Ֆէրմանին խայտը աւերել տուին որ իտ-
լախ չըլլան :

17 Մարտ Կիր. — Տերութենէն հրաման ե-
ղաւ երեք ազգի վրայօք հոռմի պէքեար սա
դուրսի երկիրներէ եկած Ստամպուլի մէջ տա-
սը տարիէն պէրի կարգուած մարդիկ ամէնքը
երթան Անատոլու ուր որ կ'ուզեն նէ : Ա-
տայի հոռմները երթան Ճերմակ ծով , հա-
յոց ազգին մէջ որչափ պէքեար կայ , ու
զուրսերէ եկած Ստամպուլ կարգուած , Անա-
տոլու ուր կ'ուզեն նէ երթան , անկից մատէ
ըսինք քի չէհիրցի տնւոր ու պէքեար , հա-
րուր խանութպան կայ երթաւ խուլումճի
օտոյ կամ խանութ քանի կայ նէ , ամէն էս-
նաֆէն կէսի մնալու է , կէսը օլուի չօճու-
խով երթալու են :

Հրէիցմէ երեք հազար հոգի պատերազմի
պատճառաւ թապիս շինելու ուղեց տէրու-
թիւնը և կամ երթան :

Աս բանին երեւութքը հային համար էր ,
հոռմները ճամբայ դրին սալթ պէքեարները
խաւրկցին , հրեայք ալ նմանապէս :

Իրաւ առաջ տէրութիւնը սկսաւ աս բա-
նը , բայց կրնամ ըսել որ հայք ճահտ ըրին
աս պատճառաւ բոլոր քաթօլիքները կ'աք-
սորենք , գէրէ քանի մը անգամ աշխատե-
ցան չեղաւ տէյի ռիս ունէին . մէյ մըն ալ
առջի ըրած բաներնին որ ուղղափառաց ը-
րին , բոլոր աշխարհ իմացան հայոց ըրածնե-
րը , կ'ուզեն քի հայք հէմ ընեն հէմ տէրու-
թիւնը վար ձգեն , բոլոր աշխարհք որ տէ-
րութիւնը կ'ընէ կոր ըսին :

Ասոր համար կ'ուզենք որ ասոնք խարմա

խարըշ ըլլալով աշխարհ մէկզմէկ անցնի որ
չի հասկցուի և ամէնքն ալ մէկ ջուրի լուա-
ցուի և քաթօլիքներու վրայ եղած բանը
հարցուի նէ ըսեն քի սալթ անոնց չեղաւ ա-
մէն ազգին , նաեւ ձեզի ալ ժամանակ ժա-
մանակ տէրութիւնը այսպէս բաներ ըրաւ
մենք ինչ ընենք մենք պուրուխ խուլի ենք :

18 Բշ. — Հայք սկսան խորհուրդ ընել բո-
լոր ազգով և սկսան թանթանայով հացի հա-
մար է ըսելով տուն տուն գրել թէ ֆատէրի
անցընել :

Աս ալ գիտնալու է քի առջի պօլութեան
ժամանակը ամիսը 180000 քիլէ պուղտայ կու
տային սալթ հասարակ ժողովրդեան համար ,
իւարէթներուն ու տէրութեան զօրքին ալ
պաշխա կու տային . հիմա պատերազմի պատ-
ճառաւ ցորեն չի գալուն , ամիսը 90000 քիլէ
պուղտայ կու տային և ետքերը շատ վար ի-
ջեցուցին , ասկից հասկցիր ամէն մարդոց
խեղճութիւնը , հէմէն ըսենք քի Աստուած
տահա պէթէրէն պահէ զմեզ :

Առաջ ըսի քի հայք շատ ճահտ կ'ընէին
քաթօլիքները աքսորենք տէյի . և աս արա-
ւելըս ինչ որ ըլլար նէ անոնցմէ էր , քեզի
սպաթը ընեմ :

Թագաւորը րաֆաղանի ամսոյն մէջ շատ
օր թէպտիլ կ'ըլլար , չարչուն ժուռ կու գար
և ուզած խանութն ալ կը նստէր : Աս Պէղ-
ճեան Յարութիւնը իր մշակներէն մշակ մը
սպասել կու տայ ինթիսապի խօնախին առ-
ջեւ . թագաւորը հոն ելածին պէս իրեն խա-
պար տայ տէյի , գէրէ շատ օր հոն կ'ելլար
թագաւորը . կուզայ շիտակ հոն կ'ելլայ տու-
վա մէյտանին ֆէսճիի մը խանութ կ'երթայ
կը նստի . մշակը աճէլէ կու գայ կ'ըսէ Պէղ-
ճեանին քի թագաւորը եկաւ . անխտէ կ'ել-
լայ վազնի վազըն կ'երթայ կը գտնա ֆէս-
ճիին խանութը քի նստեր է , և իրեն մե-
ծերն ալ տաղընը կեցեր են . շիտակ կ'եր-
թայ թագաւորին ոտքը կը պագնէ . թագա-
ւորն ալ կ'ըսէ . օ՛ Սըթին , ըսելով կէս սա-
հաթի չափ միատեղ կը խօսին և անկից թա-
գաւորը կ'ելլայ երթալու , անկից ալ միատեղ
ճամբան խօսելով էզմը կ'երթան . թագաւո-
րը կէս ճամբա ձի կը հեծնայ Րամիս չիֆթչ

լիւին կ'երթայ, Արթինն ալ կը դառնայ իր եալըն կ'երթայ, աս բանս ամէն ազգ. այլազգ, հայ, հուռմ, հրեայ ու բոլոր աշխարհ տեսաւ ու լսեց. ասանկ բան չեղած հիմա կ'ըսեմ քեզի, գնաց ինչ խօսեցաւ անոր համար ըսի քի ամէն բանը սա մարդուս գըլխուն տակէն էր:

Ամէն ազգէն մաստէ հայք էվէլթը մէկզկէկ անցան, իրաւ աս պատճառաւ մնացեալ քաթօլիքները պիտի քշէին, լաքին իրենց ում միշտ ըրածնին պէս չեղաւ աս անգամ, ղէրէ դուռնէն եկած պուլթուլթուն ամէն ազգին մէկ էր և քաթօլիկի անուն չի կար:

Սայմախամին ստակ բռնողը կէլկէլ օղլուն ըլլալուն կը կանչէ կ'ըսէ. դուք տահա հոս էք, երեք օր եղաւ տահա ձեզմէ մարդ չի գնաց թէպէտ երթալու էք: Կ'ըսէ կէլկէլը. էֆէնտիմ ազգով կը գրեն կոր թէֆթէր պիտի ըլլայ, նայուի պիտոր և անոր կէօրէ պիտի երթան: Կ'ըսէ իսայմախամը. կը գրեն կոր նայուի պիտոր ինչ ըսել է, երթալու էք, մինչեւ հիմա մարդ մնալու չէր, երէք բայէն երկուքը երթալու է մէկը մնալու է. դուք չէք հասկնար կոր. թախմինիմ խավազով և միւսպաշիրով պիտի երթաք, տահա հէլպէթ ուրիշ խօսք եղած է և նայէ ինչ ըրեր էին. մտմին ինչ թարգ կը դառնայ կոր. կէլկէլ օղլուն շաշըրմիշ ընելով կու գայ մէկալ ամիրայից խապար կու տայ, ամէնքն ալ մէկզմէկ կ'անցնին հատտա ձանիկը և Մագսուտը աս զիշեր իրենց եալըն եկան, էրթէսի առտուն կանուխ ժամ գացին, խոստովանեցան սրբութիւն առին վախերնուն, զէրէ չիտէին քի աս բանիս տակէն ինչ պիտի ելլայ:

Աս բանը որ էլինները լսեցին քի քաթօլիքները հայք աս հացի պատճառաւ պիտոր աքսորեն, Ֆիլէմէնկի էլլին Րէյիֆ էֆին թէսմէն տէվլէթճէ իր պաշ թէրճէմանը կը խաւրէ ըսելով. լսեցի քի կէնէ աքսորելու խօսքեր կայ հայոց ազգին վրայօք հացի պատճառաւ, չըլլայ քի քաթօլիքներուն բան մը ըլլայ. աղէկ նայեցէք որ չըլլայ. և աս եղած բանն ալ լաւ թասհիշ ըրէք, զէրէ էկէր նէօպէթով է նէ անոնք եղան. թասհիշ ըրէք. ըսածը էլլին հայոց վրայօք էր, Կ'ըսէ Րէյի

իզ էֆն թէրճէմանին, էլլի պէյին բարեւ ըրէ. խաթըր կը հարցնեմ, քաթօլիքներուն բան չի կայ. էկէր անոնց ալ երթալ հարկ ըլլայ նէ, մէկ քաթօլիքին մարդ գլուխ քսան հայ չերթալէն սօնրա, քաթօլիկ չ'երթար: Նմանապէս Ֆրանսըզէն եկած մօնսիօ Ժէօպէռը գնաց աս բանիս համար Րէյիս էֆին ըսելով. չըլլայ քի քաթօլիքներուն բան մը ըլլայ, յետոյ տէրութեան մասլահաթները ետ մնալու կէտ մը կ'ըլլայ. ևն. ևն.:

Յետոյ պատրիարքին խաբու օղլանին շալճի Քասպարը դուռը Րէյիզին կ'երթայ, Րէյիզը կ'ըսէ. ինչո՞ւ չեն երթար կոր, ձեզի ինչպէս հասկցնելու է, չէք մի հասկնար կոր, ասիկայ ալ եղած սիւրկիւններուն պէս կը կարծէք կոր, մութլախ ազգերնուդ երեք բայէն երկուքը երթալու են:

Հայք մէկզմէկ անցան որ ասոր տակէն իրենց գէշ բան մը պիտի ելլայ, քաթօլիքներուն գէշ ըլլայ ըսելնիքէն. խորհուրդ ըրին Պէզճեանը ինչ ըրաւ չըրաւ, մէկ մըն ալ ներսէն հրաման ելաւ դուռը քի, գացած պուլթուլթունները առնեն աֆ ըրի, մինչեւ հիմա թէզքէրէ առնող գացողը երթայ, մնացողը թող մնայ տէյի. դուռը ետ առաւ երեք ազգի գացած թուղթերը, հայոցմէ երեք հազար հոգիի չափ պէքեար գացին, հոռոմներէն ալ չորս հազար հոգիի չափ, հրեաներէն փէք քիշ:

Եւ ասոր վրայ տէրութիւնը թուխսսթ տուաւ և դուրսին ալ Ֆէրման գնաց ըսելով. ամէն մարդ ով կ'ուզէ նէ պուղտայ, ալուր, արքայ և այլ ուրիշ ուտելիքները թող բերեն մարդ մը իրենց մանի չըլլայ, և գինն ալ քանի կ'ուզեն նէ ծախեն. Երբոր ամէն մարդ աս խօսքս լսեց նէ, դուրսի երկիրներ պացող գացողի եղաւ, բերող բերողի. ալիւրը, բրինձը, խալտըրըմներու վրայ լեռան պէս դիպուելով անանկ ծախուեցաւ. ամէն մարդ աղքատ, հարուստ սովէ աղատեցաւ Սասուռ ծոյ ողորմութեամբը. էյէր ասանկ չըլլար. չատ բիւրուոր մարդիկ անօթութենէ պիտի ջարթվէր: Աս միջոցիս մէջ 25 հոգի պիլըրդատ քէզ անօթութենէ մեռան, փռան առջեւ մէկզմէկ զարնող, ոտքի տակ չըզնանմիշ

ըլլող, տահա շատ թիւրիւ բաներ եղան քի չի պատմելիր. ինչ է նէ Աստուծոյ ողորմութեամբը պօլլուիս եղաւ, ամէն մարդ քաշածը մոռցաւ:

27 Մարտ Դշ.— Բէյիզ էֆէն հայոց պատերազմը կը կանչէ երկու ժամի խորտար կը խօսին, բայց չիմացանք ի՞նչ բանի համար էր, կ'երեւայ քի քաթօլիքի վրայ էր կանչվածք:

(Շարունակելի)

ԵՐԹՆԵԱՎ ՔՐԻՍՏՈՆԵՒ

ՀՈԳԵՒՈՐ ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ“ ԳՐԲԷՆ

Գրիգ. Ա.—Գլ. ԻԳ. —ԴԻՍՏԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՄԵԿԱՅՍ ԿԱՏԻԺ. ԲԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՅ:

(Շար.)

Մեծ ու փրկաւիտ փառաւան մը ունի համբերող մարդը, որ նախասինկներ ընդունած պահուն, աւելի կը ցաւի ուրիշին շարունակելու փառ իր նախաստեղծութեան վրայ, որ իր հակառակորդաց համար յօժարութեամբ կ'աղօթէ եւ արտակը կը ներկան լինելու յանգանակներուն, որ ուրիշներէն ներում հայցելու չի դանդաղիր. որ աւելի դիմաւ կ'ողորմի փառ կը բարկանայ, որ ինկնիկն յաճախ բռնութիւն կ'ընէ, եւ կը ձգնի մարմնի թորովին հոգեւոր հետազոտելու:

Լաւ եւս է հիմա մարտի փառ մեղսելու եւ մոռնալիկները խել արմատաւ, փառ քի անկիւն աշխարհին մէջ փառելու յետագայ:

Յիսուսի մեղք գնեց կը խաբեմք այն անկարգ սիրով, զոր ունիմք մեր մարմնին:

ՍՈՒՐԲ ԲԵՌՆԱՐԴՈՍ, ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

(Շար.)

Գլխովոյն՝ կանոնաւոր տան մը կերպարանքն առնելէն յետոյ, երբ Լանկի մայր վանքին Ռոպեր տը Պուռկոնեք արքան մեռաւ, Սուրբ Բեռնարդոս անոր տեղ արքայ օրհնուեցաւ Շալոն-սիւր-Մառնի եպիսկոպոս Կիլիսիոս տը Շամբույի կողմէ որ գիտութեամբ եւ բարեպաշտութեամբ երեւելի անձնաւորութիւն մըն էր: Այս օրհնութիւնը, որ տեղի ունեցաւ 1115ին վերջեր կամ 1115ին սկիզբները, անձուկ կապով մը իրարու զօգեց այս երկու սուրբ անձերը:

Իր կրօնաւորներուն նկատմամբ ունեցած խոտուութիւնը՝ սկիզբը շատ չափազանց էր: Անոնց հնազան-

դութիւնը, պարկեշտութիւնը եւ Աստուծոյ շնորհքը իր միաքը լուսաւորեցին: Խոտուութեան իր անխորհուրդ եռանդը, գաղափարաց իր սեպհական դատողութիւնները, որոնց մէջ բաւականաչափ նկատի չէր առնուր ընդթեան տկարութիւնը եւ խոտուածութիւնը կամ շնորհքի տարբերութիւնը: Վերջապէս ա՛յնքան արհամարհանք եւ անփառահալութիւն զգաց իր ընթացքին նկատմամբ որ առաջագործը այլեւս բան մը չիտար, քանի որ իր խօսքը փաստակար էր: Բայց մանուկ մը, որ համակ շրջապատուած էր աստուածային լոյսերով, իրեն երեւցաւ եւ տիրաբար հրամայեց միտքը եկածը համարձակ ընել. որովհետեւ Սուրբ Հոգին ինքնին պիտի խօսէր իր բերնով: Միեւնոյն ատեն Աստուած իրեն մասնաւոր շնորհք մը տուաւ ուրիշներու տկարութեանց կարեկցելու եւ ամէն մարդու մտքին հասողութեան յարմարեցու:

Գլխեր մը, երբ իր վանքին շուրջը կը պտտէր, տեսիլքի մը մէջ իրեն յայտնուեցաւ որ, Սրբաշատի պէս, հոգեւոր աստուար բաշխութեան մը հայր պիտի ըլլայ: Տեկնելուն, իր հայրը, այս երջանկութեան մասնակցողներուն առաջիններէն եղաւ: Եկաւ իր որդւոյն առաջնորդութեան ենթարկեց ինքզինքը, Հումբելինա, Սուրբ Բեռնարդոսի քոյրը, այսպէսով ընտանեկան ամբողջ աստուածութեան տէր մնաց: Հումբելինա՝ նախ այսքան մեծ հարստութեամբ զեղծանելով ինքզինքը զեղծութեան տուաւ, բայց անգամ մը Գլխովոյն ազգեկել յետոյ բոլորովին փոխուեցաւ: Այնուհետեւ իր մօրը Ալէքսի օրինակին հետեւեցաւ, եւ երկու տարի յետոյ հրաժեշտ առնելով իր ամուսնէն Պիլեքէթի մենաստանը քաշուեցաւ, ուր ապրեցաւ եւ մեռաւ մեծ սրբութեամբ:

Այն եղանակը, որով Աստուած հոգիները Գլխովոյն կը կոչէր, հիմնաւոր էր: Յաճախ այն տեղ հետաքրքրութեան համար եկող իշխաններ, հոն կը մտային եւ կրօնաւորական սքեմը կ'ընդունէին: Այսպէս կրօնաւոր եղաւ Հերիկոս արքայազարմ իշխանը, Յրանստի Լուդովիկոս Է. Թագաւորին եղբայրը եւ Լուդովիկոս 2.ին եւ Սափոյայի Ատելայիտ իշխանուհիին որդին: Հերիկոսի պաշտօնականներէն մին, Անդրէաս անունով, որ Բարեղքի էր, այս բանին համար շատ լուսանքներ փայծեց Սուրբ Բեռնարդոսի եւ անոր վանքին դէմ եւ իր տիրոջ դէմ: Իսկ յարակաւները զործեց: Բեռնարդոս, ամէն պատասխանի տեղ, մարդարեւացաւ անոր թէ՛ Գուռն ալ նոյն ճամբան պիտի բռնէ: Եւ իրօք, պաշտօնեան մեկնելէն յետոյ, խղճի ա՛յնքան բուռն խայթելու նշանակ էր, եւ դարձի գալու այնքան սաստիկ փափաք մը զգաց որ անյապող առաւուն կանուխ եղաւ Գլխովոյն դարձաւ եւ խոնարհարար խնդրեց որ վինքը ներս ընդունին:

Բեռնարդոս թէեւ ուրիշներուն համար հոմակ գութ ու գորով կարած էր, բայց իր անձին նկատմամբ մեծ խստութիւն մը պահած էր: Իր մարմնից կը զրկէր ամէն կազդուրիչ բաներէ, եւ ընդհակա-

ուսկն կ'ենթարկէր զայն ամէն տեսակ ճնշումներու։ Ասով ծանրապէս հիւանդացաւ։ Շալոնի եպիսկոպոսը, որ Սուրբին բարեկամն էր, խնդրեց և ընդունեցաւ որ անիկայ տարիի մը չափ իրեն տրուի՝ որպէսզի անոր առողջութեան հոգ տանի։ Եպիսկոպոսը յանձնեց զայն բժիշկի մը քը կը խոստանար յաւակնօրէն ան-միջապէս առողջացնել։ Այս մարդը կոշտ, յանձնա-պատան և շատ տգէտ էր, և Սուրբին հակառողջու-կան բաներ կուտար, օրինակի համար, կարագի տեղ ճարպ, ջուրի տեղ ձէթ։ Բայց Սուրբը ամէն բան կ'ընդունէր կատարեալ անտարբերութեամբ։ Եւ այս կորանքի և հպատակութեան վիճակին մէջ ա'յնքան ուրախ էր, որ կարծես արգէն իսկ սկսած էր ճաշա-կել արքայութեան փափկութիւնները։

(Շարունակելի)

ՀՌՈՍԷԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՕՍՋՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՈՐ

(Շար. եւ վերջ)

Գանք վերջապէս այն հանգամանքին որ վեհապետի մը ամենէն կարեւոր է, և միան-գամայն ընտրական դրութեան մէջ ամենէն աւելի վտանգի ենթակայ կը գտնուի, կ'ու-ղեմ ըսել անկախութիւնը։ Ժառանգական միապետութեան կողմնակիցները յաճախ տարփողած են այն գերագոյն հեղինա-կութիւնը, որ իր իշխանութիւնը մի միայն Աստուծոյ տնայնոյ, ամէն կուսակցութիւն-ներէ վեր դիւրմ մը կը բռնէ, և այնքան կը բարձրանայ որ կրնայ անկողմնակալ դա-տաւոր հանդիսանալ ներքին վէճերու մէջ, և ասկէ զատ ապագայի մասին ինքզինքը ապահովուած զգալով, կրնայ անկասկած նուիրուիլ ամենէն ընդարձակ ծրագիրներու գործադրութեան։ Այս յատկութիւններն ալ կը գտնենք արդեօք Քահանայապետութեան մէջ։ Արդէն ցոյց տուինք թէ ան ունի ասոնց ամենէն հիմնական պայմանը, սկիզբէն յիշե-լով թէ Պապը գիտակից է որ ինք Աստուծոյ կ'ընդունի իր իշխանութիւնը և ոչ թէ քրիս-տոնեայ հասարակութենէն։ Կրնանք նաեւ ցոյց տալ որ անոր ընտրութեան կերպերն իսկ կը նպաստեն այս անկախութիւնը ա-պահովելու։ Յաճախ նկատել տրուած է, մին այն պատճառներէն որ, Միացեալ Նա-հանգաց մէջ, աւելի բարեխառն հանգամանք

մը կու տան հանրավարական կառավարու-թեան, և զայն աւելի տեւական կ'ընեն հոն քան այլուր, նախագահին շնորհուած մեծ իշխանութիւնն է։ Անիկա Պետութեան պա-տասխանատու գլուխն է, և իր նախարար-ները կ'ընտրէ իր յարմար տեսած կերպով, առանց խորհրդարաններու հաւանութեան պէտք ունենալու։ Անիկա չորս տարուան համար անուանուած է, ուստի և խորհրդա-րանական կառավարութեան մը առաջին պաշտօնէին պէս, ամէն վարկեան մեծա-մասնութեան քմահաճոյքին խաղալիկ ըլլա-լու վտանգին մէջ չի գտնուիր։ Հոս կայ արդէն սկզբնաւորութիւն մը անկախութեան, որուն արդիւնքները արդէն փրկաւէտ են։ Սակայն այս նախագահը դարձեալ ընտրուած է կուսակցութենէ մը, որուն հետ ի հարկէ կապուած է. ասկէ զատ անիկայ լոկ առժա-մանակեայ պաշտօնեայ մըն է, և կրնայ իր վերընտրութեան մասին հոգ ընել։ Ծայրա-գոյն Քահանայապետին անկախութիւնը բո-լորովին տարբեր է։ Նախ անիկայ չէ և չի կրնար ըլլալ կուսակցութեան մը ընտրեալը։ Այս ըսել չէ թէ, յաճախ, պապնորի ժո-ղովը երկու այլ եւ այլ ընտրելի ունեցող խումբերու չի բաժնուիր։ Բայց, այս պարա-գային, անոնցմէ և ոչ մին կ'ընտրուի։ Ար-դարեւ, շատ դարերէ ի վեր անփոփոխ պահ-ուած իմաստնագոյն օրէնքով մը հաստատ-ուած է որ քահանայապետը չի կրնար ըն-տրուիլ բայց եթէ քուէներու երկու երրորդ մասով։ Ուստի եթէ երկու կողմերը իրարու գրեթէ հաւասարին, եթէ երկուքն մէկը աննշան թուի մը չիջնէ, ի հարկէ պէտք պիտի ըլլայ իրաւախոհութեան զալ։ Ուստի քահանայապետը միշտ ամէնուն մարդը պիտի ըլլայ, և ասով իր իշխանութիւնը աւելի եւս ուժ կ'առնու։ Եկեղեցին լաւ համարե-ցաւ քիչ մը երկար ամփոփ պարագլութեանց ենթարկուիլ քան այս կարգադրութիւնը դռնել։

Ասկէ զատ քահանայապետը կ'ընտրուի ցկեանս։ Վերընտրուելու պէտք չունի, և զերծ է ունէ մէկէ մը դատուելու կամ պաշ-տօնանկ ըլլալու պատահականութենէն։ Ոչ

դասի յուսմեք արտուն առաջին։ Ուստի իր անկախութիւնը կատարեալ է։ և, Պոսուէին՝ թագաւորներու տուած խորհուրդին համեմատ, ան մի միայն չարիք գործելէ վախնալու է։ Ահաւասիկ ստուգիւ մեծ ոյժ մը, և, մեր արդի կառավարութեանց մէջ, ամէնքը հետամուտ են աւելի կամ նուազ հանրային կարծիքին վրայ յենլու։ սքանչելի մտայնութիւն մըն է այս արդարեւ։ Հոս միտք չունինք ցոյց տալու թէ քահանայապետները ի՞նչպէս գործածեր են այս անկախութիւնը, թէ ի՞նչպէս, ընդդիմանալով, երբեմն գերմարդկային կորովով մը, հոսանքներու որ իրենց շուրջը գտնուողներէն շատերը անյաղթելի կը կարծէին, ծառայութիւն մատուցած են քաղաքականութեան և մարդկութեան։ Այս սուրբ յանդըհութեանց հուսկ վերջին գաղտնիքին հասու ըլլալու համար հարկ կ'ըլլայ աւելի խորը թափանցել և իրենց ընտրութիւնը կանոնաւորող օրէնքէն տարբեր բան մը նկատի առնուլ։ Կարգադրութեանց ուժը, որ մեծ է, ունի որոշ սահմաններ։ Երբ կը խնդրուի որոնել գտնել բացատրութիւնը այն ամէն զէպքերուն որ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենան, պէտք է դիմել անոր կեանք տուող ներքին և գերբնական հոգիին։ Յաջորդութեան օրէնքը, զոր ուսումնասիրեցինք, անոր հրաշալի գործունէութեան արտաքին մէկ ցոյցն է միայն։ միջոց մըն է այն զոր ինք ձեռք առած է մեծ խոհմուտութեամբ՝ ինչ ինչ վտանգներ իրմէ հեռացնելու համար։ Այս միջոցը կարելի չէր ասկէ աւելի լաւ կերպով նպատակին պատշաճեցնել, և Սկիւսդ Գոնդ սխալած չէ՝ մատնանիչ ընելով նոյնը իբրեւ քաղաքական ինստիտուցիոն։ Միայն թէ աւելի յառաջ երթալու էր։ Ուրիշ շատ հիմնարկութիւններ աշխատած են մշտատեւութեան միջոցները ձեռք առնելու, և ոչ մէկը յաջողած է։ Ի՞նչ է պատճառը որ մի միայն քահանայապետութիւնը և Կաթողիկէ Եկեղեցին, որուն միջակէան է այն, կը զիմանան՝ ամենաներհակ պայմաններու հակառակ, Մարդկային զուգադրութիւններ չեն կրնար զայս

բացատրել։ Աստուած անշուշտ կ'ուզէ որ իր պաշտօնեաները նոյն մարդկային հնարքները գործածեն։ բայց իրեն կը վերապահէ հարկ եղած ատեն անոնց անբաւականութեան տեղը լեցնել։ Ուստի երբ այս ամբողջ տեսարանը միահամուռ նկատի առնուի, դրապաշտ իմաստասէրին տեսութիւնները վրձնաբար թերի կ'երեւին։ պէտք է աւելի վեր ելլել, և յօժարակամ կրկնել Տօնոզոյ Գօրգէզի հետ։ Ի՞նչպէս կարելի է չհետեւիլ թե հոս աստուածային եւ մարդկային իրեռու զուգախառնումին առջեւ կը զտնուիր։ Հոսմի քահանայապետները իրենց յաջորդներուն ընտրութեան վրայ օրէնք դնելով, և անկէ հեռացնելով խռովութեան և անկարգութեան ամէն պատճառներ, մարդկային իմաստութեան սքանչելի օրինակ մը կու տան անշուշտ։ Սակայն ի տես այս օրէնսդրութեան որ անդադար կը կատարելագործուի և միանգամայն անսասան հաւատարմութեամբ կը գործադրուի, մանաւանդ իսկ այն հիմնարկութեան զոր խնդիր է պաշտպանել անդրդուելի մնալով՝ հակառակ շատ անգամ բոլորովին անակնկալ արգելքներու, պէտք է խոստովանիլ, թէ այս բանս գերիվերոյ է մեր երկրին ուժերէն և թէ քահանայապետները իրենցմէ վերնագոյնին գործիքներն են։

(Etudes) Gustave Neyron

Թարգմանեց ԱՐՁՍՆ

Մ Ի Լ Ի Օ Ն

Պիպիմ կէսն՝ հայաթընը պէօյիւք պիր պանգատա միւլթէլիֆ թահվիլաթլար արասընտա կէշիրիյօրտը։ Միւլթէրիլէրին ֆանթէզիսինտէն կէշէն պիր շէյ օնուն տա էլլէրինտէն կէշմէլի իտի։

Օ նէ գատար թահվիլաթ կէօրմիւշտիւ պէյադ, մալի, բէմպէ, կէշիլ, մօր... կէնի, էօկի... հէր նէվտէն։ Բէնտինին վազիֆէսի պու թահվիլաթլար Բարիզտէն կէլտիյինտէ օնլարը ալմազ վէ իւզէրլէրինէ միւլթէրինին իսմիլլէ մուամէլէնին թարիխինի հավի պուլընան պիր քեադըտ թօլուլամազ վէ սօնրա դասայա գօմազտան իպարէթ իտի։ Միւլ-

Թէրի, նիզամը տայիւրէսինտէ պիր իխպար-
նամէ ինզար իթթիյինտէ, էլինտէն պիր իւմ
ու խապէր ալարապ Թահլիլաթլարընը Թէս-
լիւմ իտէրտի:

Իշթէ կիւնլէր պէօլէ կէշէրտի... տա-
յիմա իլլէրին սէրվէթիլլէ մէշղուլ իտի:

* *

Կիւնիւն պիրինտէ ձեւիյեթի Խայրիյեհին
պեօյիւք թիյանգօսը չըգտը մէյտանա: Միւէս-
սէսաթը մալիյէլէր պուռու տօղրուտան տօղ-
րույա քէնտիլէրի տէրէօնտէ իթմիշ օլտուգ-
լարընտան, ծնուն սիւրիւլմէսինէ պէշը զայ-
րէթ իտիյօրլարտը:

Բարիզտէն կէլէն էսնամ բաքէթլէրինին
իլինտէ, պու միլիօն վատ իտէն բրօմէսլէր-
տէն եւլլէրճէ վար ըտը:

Միւտագղըզ մէմուր, ծնարը տա Թահ-
վիլաթլար կիպի պիրէր պիրէր Թօբուլար վէ
սահիպլէրինին կէլտիյինտէ վէրմէք իւզրէ,
գասասընըն իլինտէ խուսուսի պիր գուլթույա
գօր իտի:

Չօգ կէշմէտի սահիպլէրի կէլտիլէր, հէր
քէս իւք քէշիտէտէն էվվէլ քեաղըտընը ալ-
մագ իսթէյօրտը... չիւնքի հէր քէս նիւմէ-
րօսընը պիւմէք իսթէյօրտը քի միլիօնը գա-
զանմագ խուսուսընտաքի Թալիինի կէօր-
սիւն:

Քէշիտէտէն պիր կիւն էվվէլ բրօմէս սա-
հիպլէրի հէք կէլմիշ վէ քէնտի քեաղըտլարը-
նը ալմըշլարտը: Գասանըն իլինտէքի գուլթը
պօշալմըշտը: Անճագ քի էն ալթտա ճի իքի
բրօմէսլիք պիր տէսթէ ատէթա Թէրք օլլն-
մըշ կիպի գալմըշտը:

Մէմուր՝ ծնուն իւզէրինէ եաբըշտըմըշ
օլտուղը քեաղըտը օգուտը, վէ պու քեա-
ղըտտաքի իսմին, մէմլէքէթտէ զայէթ մարուֆ
օլան հիւքիւմէթ Թարաֆտարը, Ֆրանմասն
վէ բուհպանա զըտ պիր էֆէնտի օլտուղընը
կէօրտիւ:

— Պու կիւնլէրտէ մէմլէքէթտէ օլմամալը
տըր, պէլքի տէ Բարիզտէ տիր: Վարսըն
քէնտի կէլէնէ գասար պիլէթլէրի պուրատա
ույուսուսլար, տէր:

* *

Քէշիտէ կիւնիւ կէլիւ:

Էօլլէնտէն սօնրա գազանալարըն լիս-
Թասը նէշը օլուռուր:

Մէմուր Թաամտան ալտէթինտէ պու լիս-
Թատան պիր տանէսինի ալըր: Եաղըխանէ-
սինէ ալտէթինտէ իւք իշի խուսուսի տօլա-
պընը աշարագ քէնտի նամընա ալմըշ օլտու-
ղը տէօրթ պիլէթլէրին նիւմէրօսընա պագ-
մագ օլուր:

Օնլարը Թէտգիգ իտէր, Թէքրար չէվի-
րիր... պօշ... Զաթէն քէնտիսինէ պիր շէյ
չըգմայաճաղընը էվվէլինտէն պիլիյօրտը:

— Պէնիւմ կիպի Ֆուգարանըն իգալլը օլ-
տուղը հիշ կէօրիւլմիւշ շէյ մի տիր:

Նակեահ խաթրընա պիր շէյ կէլիւ:

— Պիր քէրէտէ շու գուլթուտա գալան
պիլէթլէրէ պագսամ:

Գասայը աշար, օրատա գալմըշ օլան ծն
իքի պիլէթլէրին տէսթէսինի էլինէ ալըր...
լիսթա իլէ Թաթպիգ իտէր... պիրինճի պի-
լէթ պօշ... իքինճի, իւշիւնճի, տէօրտիւն-
ճիւ, պէշինճի... հէք պօշ:

— Պուռտան տա խայր եօգ կիպի կէօ-
րիւնիյօր:

Նէտինճի, սէքիլինճի, տօգուղընճը, պօշ:
Օնընճը...

Ագ գալտը պայըլըպ եէրէ տիւշէճէքտի...
ծնունճը պիլէթ պիր միլիօն Ֆրանգ գազա-
նըյօրտը...

Օգուտը, Թէքրար օգուտը, հէր պիր բա-
գամը այրը այրը Թաթպիգ էյլէտի... Թէ-
մամ, օ պիլէթ պիր միլիօն Ֆրանք գազա-
նըյօրտը:

Մէմուր քեաղըտլարը Թէքրար գասայա
ալթարագ տէր:

— Պա'գ ոէն շու իգալալա, պանա օլսա
նէ' օլուրտը...

* *

Իշինին պաշընա կէշմէք իսթէյօրտը, ֆա-
գաթ միւմքին տէլիլ... աղլը ֆիքրի միլիօն-
տա իտի... պիլթիւն տիւ շիւնճէսինի օ իշ-
ղալ իթմիշտի:

Պու սըրատա պիր Թէճրիպէ քէնտիսինի
ալթ իւսթ իթմէյէ պաշլատը... բարլագ, շի-
րին, Թէհլիքէսիլ պիր Թէճրիւպէ:

Ֆիքրինէ կէլէն Թէճրիւպէ օնա տէյօրտը
քի:

— Սէն պիր միլիօն ֆրանգ գազանմագ իսթէյօրսըն... Ալ սանա պիր միլիօն ֆրանգ, Բիեանգօ իսապէթ իտէն պիլէթին ետրինէ սէնին տէօրթ պիլէթտէն պիրինի դօ. սա-հիպի քէնտի պիլէթլէրինին նիւմէրօսընը պիլ-մէզ... տէյիչիլմիշ օլտուղընը տա գաթիէն անլամայաճագ... բիյանգօ չըգմարղընա թէաճճիւպ տէ իթմէյէճէք... շուրատա քիմ-սէ եօգ տըր... պու սըրր գաթիէն մէյտանա տա չըգմագ...:

Պու ֆիքիթ կիթտիքճէ գալպինէ իչլէմէք-տէ իտի...:

— Գօլայլըզլա պախիթիյար օլապիլէճէք սին... կէնճ գարընը վէ իքի չօճուղընը կէ-չինտիթմէք իչուէն ալտա ալտըղըն իքի եիւզ ֆրանգ ետրինէ, էլլի պին ֆրանգ իրատըն օ-լաճագ... Լիօնէլինի՝ պիր էլլի, Իվօնընը տա պիր բրէնսէս իտէպիլէճէքսին... Հէմ իքի պիլէթի տէյիչիլթիթմէք խըրսըզլըզ տա տէյիլ տիր...:

Գալգար, քեաղըտ տէսթէսինի ալըր... թօբլուը գօբարըր... քեաղըտը պիր թարա-ֆա գօր վէ գազանան նիւմէրօյը տիչարը չէ-քէր, ծնա պիր պագար, Չանն իտէրսին քի օ նագըչը պիլէթ եիւզիւնէ կիւլիւյօրտը, վէ

— Ալ պէնի, տէյօրտը, սէն նամուսը պիր ատամսըն, պէնիմ կէթիթտիթիմ սէրվէ-թի հիւսնի իսթիմալ իտէրսին, Ղատընա մահքիւմ օլտուղըմ շու տինսիղին էլինտէն պէնի գուրթար... ծնըն էլինէ կէչէրսէմ պէ-նի ֆէնյալ գուլլանաճագ տըր:

Մէմուր պիլէթինի տէյիչիլթիթմէք իւզրէ իքէն, պիրտէն պիրէ վալիտէսինին խայալը խաթըրնա կէլիթ վէ զանն իտէրսին քի ծնա.

— Օղլոււմ, տէր խաթըր էյլէ քի պէն էօլմէզտէն էվվէլ, նամուսը վէ քրիսթիան գալսճագընը պանա վատ էթտին, տէր:

Պու հալ մէմուրը տուրտըրտը... իքի պի-լէթլէր էլինտէ հարաքէթսիզ գալտը, ֆիք-րի զայէթ մէշղուլ իտի:

— Վալիտէմ հագպը տըր, տէտի քէնտի քէնտինէ... տահա ճիւմլէ աղիղլէրին եօր-թուսուէտա վէ Մեռելոց կիւնիւ ծնուն ճանր իչին հաղորդուլիւն ալտըմ... խայրը, վա-րըմըն խիւաֆընտա հարաքէթ իտէմէմ:

Սօնրա գալպինտէ օլան հիսսիյաթը տի-նիլէսի եալաչ եալաչ ուլանտըլար վէ նի-հայէթ ծնուն ֆիքրինի քեալիլէն թէնվիր էյլէտիլէր:

Շիմտի քէնտի քէնտինէ տէյօրտը.

— Պու պէօյիւք մէպլաղը ալսամ պիլէ, սօնրա խոստովանանք օլմալըլըմ... կէրի իատէ էթմէզսէմ, պանա արճակոււմ վէրիլ-մէյէճէք տիր... Ֆագաթ նա'սըլ իատէ էթ-մէլի... տիւնեա ալէմ պիլէճէք քի պէն պիր միլիօն ֆրանգ գազանմըլըմ... Շու հալտէ թապիի տիր քի օ բարայը իատէ իտէճէք օ-լուրսամ, խըրսըզլըլըմ մէյտանա չըգաճագ, ալիլէմ ըիւսվայ օլաճագ... Եօգսա օ ալ-թուէն թօրը էօլիւմ տէօչէյիմէ գալտար չէ-քիչտիթէճէյիմ... է՛, սօնրա...:

Թէքար թէքար սօրարտը.

— Եա սօնրա, եա սօնրա... ճէհէնէմ, էպէտիլիք...:

Պոււնըն իւզէրինէ քէնտի քէնտինի թօր-լար, վէ.

— Պու էպէտի ֆէլաքէթէ մահքիւմ ի-տիլմէքտէն իտէ, Ֆագըր գալմագ սահա էյի տիր... Լիօնէլ չալըչըր, լաղըմ կէլիթսէ չի-րին Իվօնըմ տա չալըչըն: Հիչ տէյիլսէ Ալ-լահըն պէրէքէթի ծնլար իլէ պէրապէր օլուր:

Գարարընը իթթիխազ իթմիչտի արթըզ: Գազանան նիւմէրօյը ետրինէ գօր, սահիպի-նին իսմինի իւսթիւնէ եաբըչտըրըր վէ հէփ-սինի պիրտէն գասայա աթար վէ

— Կիճէլէր խայր օլտուէն, Ալլահըն խաթ-րը իչուէն, տէյի նիտա էտէր:

Շիմտի գալպի ֆէրահլանմըլ օլարագ ի-չինէ պագա պիլիթ:

*
*
*

Պիր գաչ կիւն սօնրա իրի եարը, պէօ-յիւք սագալը պիր ատամ պէրապէրինտէ պիր տօսթը օլտըլը հալտէ պիլէթլէր կիչէ-սինէ կէլիթ:

— Պէնիմ օն իքի ատէտ բիյանգօ պի-լէթլէրիմի վէրիթիթիթինիզ:

— Բէք ալէա, տէր մէմուր, վէ պիր քեաղըտ բարչաւնտան իպարէթ օլան օ պէօյիւք սէրվէթի գասատան տիչարը չը-գարըր:

— Պուրատա պուլընմատըղըմ իշխն կէ-
ծիքտիւմ, կէլէմէտիւմ:

Մէմուր թաթըլը պիր թէպէսսիւմ իլէ ծնա

— Չարարը հօգ, պէքլէմէքիլիլիլիլէ հիշ
պիր շէյ զայիպ իթմէտիլիլ... չիւնքի իշթէ
սիլգէ պիր միլիօն ֆրանգ թէսլիւմ իտիյօրըմ,
տէր:

— Պիր միլիօն ֆրանգ մը:

Գըրմըզը շիշման աստամ իրի պիր քիւ-
ֆիւր եուվարլար... պու քէնտիլին սէվին-
ճինէ իշարէթ տիր... պիւթիւն հազըխանէ
սարսըլը... մէմուր եըլտըրըմտան վուրու-
մուշ կիպի պաշընը եյէր...:

— Բէսմի լիսթայը կէթիրին պանա:

— Իշթէ, էֆէնտի:

Թէտգըզ իտէր:

— Թէմամ... կէօրիւյօրմըսըն, Պազիլ,
տէր տօսթընա, միլիօնը պէն գազանտըմ...
ա՛հ, պիլիլիւմ քի նիշէ պուտալար, բաբազ
գաֆայըլար պուընը գազանմազ իշին պատա-
րազլար սէօլէթմիշտիրլէր... պէն ծնլարըն
Ալլահընը հիշ թաճիլ իթմէմ... պուընուշա
պէրապէր հիշ տէ պիր գարար կէօրիւլիւմ
հօգսըր:

Պազիլ պուընըն պէօլէ օլտուղընը պաշըլս
թաստիգ իտէր:

Մէսէրրէթ շիշման էֆէնտիլին գալպինի
տօլտուրաղգճա, օ աղզընտան էն գարա նամ-
քէօրիւլէքլէր սաշըյօրտը:

— Պազիլ, պու բարա իլէ ինսան Ալլահ-
տան վազ կէշէպիլիր, տէյլը մի, տէյօրտը:

Մէմուր աղըր պիր թավը իլէ ծնըն սէօ-
զիւնիւ քէսէրէք:

— Աֆվ իտէրսիլիլ, էֆէնտի, տէր.
պիլմիշ օլտսընըզ քի Ալլահըն էմրի օլմա-
սայտը, սիլգ պու սէրվէթէ սահիպ օլմայա-
ճաղտընըզ:

Գըրմըզը էֆէնտի գահ գահ կիւլէր:

— Պուընա ինանմայընըզ, տէլի գանլը...
բէք սաֆվսընըզ...:

— Էֆէնտի, սիլգէ պու սուրէթլէ սէօյ-
լէմէքտէ պէլքի հազըլը սէպէպլէրիւմ վար-
տըր...:

— Ախրէթ սէպէպլէրի օլմալը... Պէն
ծնլարը թանըրըմ... Սէնին օ սէպէպլէրին

պու պիր միլիօն ֆրանգը սանա վէրմէլիլէր-
տի...:

Պիր միւէսսէսէյի մալիյէտէ միւշթէրի
իլէ, պա խուսուա, միլիօնէր պիր միւշթէրի
իլէ միւճատէլէ իթմէք ճայիլ օլմատըղըն-
տան, մէմուր սիւքիւթ իտէր վէ մազպուզը
հազըրլատըղը վազըթ, բուհպանա գարըն օ-
լանլարըն նէ՛ գատար ասի քիմսէլէր օլտու-
ղընը ֆիքրինտէ տիւշիւնիւր տուրուր...:

Հէրիֆ իւմուխապէրին զլյրինէ գալըն
պիր իմզա գօր վէ ծն իքի պիլէթլիք քեա-
ղըտ տէսթէսինի ալըր կիտէր:

Օնըն կիթտիլիլի կէօրէն մէմուր քէնտի
քէնտիլիլէ:

— Սէն միլիօնը կէօթիւր, պէն իսէ տի-
նիմէ, մէզնէպիմէ օլան գատագաթըմը սէնին
միլիօնընա գաթ գաթ թէրճիս իտէրիւմ...:

*
* *

Մէմուր եազըխանէսինին պաշընա օթուր-
տուղընտա գանն իթտի քի պիւթիւն սէմա-
վի բուհլար քէնտիլիլի ինթա իթմիշ-
տիրլէր:

Պէօյի ք պիր հիսսի մէմնուսիլէթ ծնուը
գալպինի աօլտուրմըշաը... օ քէնտի քէնտի-
սինի մէսուտ վէ պաիլթիյար հիսս իտիյօր-
տը... իթտիլի ֆէտաքեարըլընը գալպինէ
պրագաղըլը թարիֆի զայրը գալպիլ օլան
գէվգլէ սէրմէսթ պուլուուլօրտը... ֆիւ-
թուհաթըն զալէպէսիլլէ գալպի չարբըյօր վէ
պիր բարչա ալթուընըն հիշ էնէմիլլէթի օլ-
մատըլընը, պիլաքիս, Ալլահըն հէր շէյէ
մատըլընը, պիլաքիս, Ալլահըն հէր շէյէ
քեաֆի օլտուղընը պաթընէն տուլուեօրտը:

Իրիսթիսն պիր հայաթտա օլան հազի-
գաթլարը — էօմրիւնիւն օթուղ սէնէլէրինտէն
գիյատէ, օ՛ անտէ անլատը... վէ պու պիր
գաշ սապիգալըզ առէթա վէճտտէն սօնրա
իշինէ թէքրար պաշլասը իսէ, օ սէմալի
պիր մէսէրրէթ իշինտէ միւսթազրէզ պու-
լուուուեօրտը, Պինաէն ալէյն,

— Ա՛հ, չու հիսս իթտիլիլ սաատէթի
պիր լահգէ օլտուըն հիսս իտէպիլմէք իշուը
գաշլարճա քիմսէլէր միլիօնլար վէրմէք իս-
թէլէճէքլէրտի, տէր. վէ վազիֆէսինտէ տէ-
վամ իտէր:

ՀԷՔԻՄ ԽԱՆԷՆ

Կ'ընդունին հետեւեալը.

Ընդունին՝ որ 21 ժամուան մեջ միայն 3 ֆայլ կը յառաջանայ.— Հէքիմխանէն դէպի արեւմուտք երկու ժամ հեռու, արեւմուտքէն դէպի արեւելք երկարող ձորի մը մէջ Զիլէյի անուամբ գիւղ մը կայ, որ առուի մը երկու եզերքներուն վրայ՝ անջատ անջատ կառուցուած 30-40 տուներէ կը բաղկանայ։ Այս գիւղին հարաւային կողմի լեռնաձեւ բլուրին վրայ կար փոքրիկ լճակ մը, որուն ջրովը գիւղացիք գարդ լերան կողին վրայ ու. ոտքին տակ գտնուած իրենց արտերը կ'առնէին. բայց հիմայ — 15-16 օրէ ի վեր — այս լեռը սկսած է տեղէն չարժիլ ու օրական 3 ֆայլ (անշուշտ գիւղացիական քայլաչափով) դէպի հիւսիսային արեւելք յառաջանալ, իր առջեւը գտնուած արտերը, տուներն ու ծառերը փեշերուն տակ ծածկելով, իբրեւ հաւ գծաւ իւր։ Բլուրէն հեռու, նոյն իսկ առուին միւս եզերքին վրայ կառուցուած տուներն ալ՝ ինքնաբերաբար կը ճեղքըրտին, բաղնիքները՝ կը կործանին, հողերը՝ կը փխրին ու քարերը՝ վեր կը բարձրանան։ Բլուրին վրայ գտնուած փոքրիկ լճակը՝ բաւական խոշոր լճակի մը ձեւն է առած, բայց ոչ մէկ պատուածք կայ բլուրին վրայ կամ քովերը և ո'չ մէկ անջատում՝ իր կռնակի լեռներէն։ Անտուն մնացած գիւղացիք վրաններու տակ կ'ապրին, իսկ միւսները ահուգողի մէջ, որովհետեւ յիշեալ լեռը՝ հաւնայտի ֆայլերով դեռ կը շարունակէ յառաջանալ։

24 Հոկտ. 1914

Ա. Յ. Ա.

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

ՇԱՐԼԵՄԱՆԵԸ, որ պատմութեանց ամենէն երեւելի դէմքերէն մին է, իր փառքը կը պարտի աւելի քրիստոնէական կրօնքին քան իր բանականութեան քաջութեան։ Արդէն ինք ուրիշ մեծ աշխարհականներու պէս երբեք չէր կռուեր պատիւ կամ քող շահելու սնոտի նստատակով, այլ մի միայն

կրօնքը, քաղաքակրթութիւնը ծաւալելու, մարդկութեան բարիք ընելու համար։ Եւ Աստուած պիտի յաջողութիւն կը պարգեւէր իր ամէն ձեռնարկներուն նոյն իսկ երբեմն արտաքոյ կարգի միջոցներով, ինչպէս յայտնի կը տեսնուի հետեւեալ միջադէպէն, զոր կը քաղենք իր կենսագրութենէն եւ ուր ակներեւ կը փայլի նաեւ իր քրիստոնէական բարձր առաքինութիւնը։

Շարլեմանը 872—885՝ ուժը արշաւանք ըրած էր նուաճելու համար բարբարոս Սաքսոնները, որոնք անդադար կ'ապստամբէին եւ սոսկալի նախճիրներ կը գործէին ամէն կողմ, ոտնակոխելով դաշինք, իրաւունք, պատիւ, ամէն բան։ Վերջին արշաւանքին մէջ այս բարբարոսները ահաբեկելու եւ անոնց արկնուշտ արարքներուն վերջ տալու համար հարկ եղաւ անոնցմէ չորս հազար հոգի, որ պատերազմի դաշտին վրայ պաշարուած էին, սրախողիող սպաննել. պատուհաս սարսափելի, բայց կարեւոր այն բերտ ժամանակներուն համար, ուր երկայնամիտ գթութիւնը տկարութիւն կը համարուէր եւ ուր պարտեալներու բնաջնջումը՝ յաղթութեան սովորական հետեւանքն էր։ Սակայն Ուէրդէնտ, Սաքսոններու դիւցազն պիտը, հոգին այն անընդհատ ապստամբութիւններուն, կրցած էր մահուանէ ազատիլ, եւ զանկալ զընձնկէջ ընելու համար պէտք եղաւ Աստուծոյ ուղղակի միջամտութեան։ Այս դէպքը Շարլեմանի պատմութեան ամենէն սրտաշարժէն է։

885ի Ու. Յարութեան տօնն էր թագաւորին առջեւը բերին օտար աղքատ մը, որ Աթիւնիի որքունի պալատին դռուը եկած էր մուրալու։ Թագաւորին մտերիմներէն մին, ողորմութիւն տալու ատեն, ինչ ինչ նշաններէ ճանցած էր այս մարդը։ Ութինքէնդն էր այս կեղծ մուրացիկը։ — «Ինչո՞ւ համար այսպէս ծպտեցաք, հարցունց անոր Շարլեմաներէ։ — Կ'ուզէի, պատասխանեց Սաքսոնը, քընտել ձեր Եկեղեցւոյն արարողութիւնները, եւ խորհեցայ թէ այսպէս ծպտելով աւելի դիւրաւ կընամ ամէն բան տեսնել։ — Շա՞տ լաւ, ի՞նչ տեսաք։ — Ի՛շխան, երէկ չէ առջի օր, զոր դուք Աւագ Ուրբաթ կը կոչէք, տխրութիւնը համակած էր ձեր դէմքը։ Այսօր, տօն ջատիկի, տեսայ ձեզ, որքո՞ղորմութեանց սկիզբը, մտածկոտ եւ ամփոփ։ Բայց երբ դուք, ձեր պալատին մեծերուն հետ, մօտեցաք այն սեղանին որ տաճարին մէջտեղը դրուած էր, տեսայ որ ամենուն դէմքին վրայ փայլեցան ներքին յորդ ուրախութեան մը նշաններ, բայց չկրցայ գիտնալ այս անակնկալ փոփոխութեան պատճառը։ Գերբնական շարժումով մը սիրտս՝ յուզուեցաւ։ Ինծի այնպէս երեւցաւ թէ քահանան ձեր շրթնութիւններուն վրայ լուսագեղ մանուկ մը կը հանգչեցնէր։ Արտասովոր խոնարհեցայ, երկըրպագելով, առանց ճանչնալու, ձեր Աստուծոյն որ այսուհետեւ իմ Աստուածս պիտի ըլլայ։»

Այս խօսքերուն վրայ, Շարլմաները ձեռքերը երկինք վերցուց, եւ դռնէն, «Երանի՛ ձեզի, որ վայելած էք այնպիսի շնորհք մը, զոր Աստուած չէ պարգեւած ո՛չ ինձի ոչ ալ իմ քահանաներուն»։ Անմիջապէս բարեկամ եւ եղբայր նկատելով այս ասեղ հակառակորդը, զոր ժամանակակից պատմա- գէի մը կը կոչէ «այն բոցը զոր այնքան պատե- ղազմներ բորբոքեց», անոր տուաւ իր աստիճանին պատշաճ դիմաւորներ, եւ ուղից ինք անձամբ բա- ցատրել անոր ինչ որ Սուրբ Եղանի Խորհուրդին մասին քրիստոնէական հաւատքը կը սորվեցնէ։ Ի՞նչ սրտայոյզ եւ վսեմ տեսարան. Շարլմաները քրիստոնէական վարդապետութեան դաս կու տայ Ուիթիքէնտի իբրեւ փոքրիկ տղու մը, այս երկու դիւցազնները, որ քրտն պատերազմ մղած էին ի- րարու դէմ, Յիսուսի ֆրիստոսի հաւատքով կը հաշտուին, եւ եղբայրական սէր կ'երդնուեն իրա- րու, յանուն սիրոյ Աստուծոյն։ Ուիթիքէնտ Միլըր- տուեցաւ ի ներկայութեան միւր թագաւորին, որ ուղից անոր կնքահայր ըլլալ։ Ուիթիքէնտ Գերմա- նիա դարձաւ, եւ սկսաւ սուրբ հաւատքը քարոզել այն սէգ Սաքսոններուն որոնց վեհապետն էր։ Շարլմաներէն եպիսկոպոսներ խնդրեց, եւ անոնց ձեռքով քրիստոնէայ ըրաւ իր ալիքը, որ իր խօս- քերէն եւ բարի օրինակէն մեծապէս շարժած էր։ Եպիսկոպոսական աթոռ մը հաստատուեցաւ Մին- տէն քաղաքին մէջ, որուն առաջին հայրապետը Սուրբ Հէրէմպէր եղաւ։

ԱՌԱՆՅ ՀԱՅԱՍՏԱՔԻ անկարելի է մարդուս՝ Խա- ղազուլութիւն գտնել, ինչպէս խոստովանած են շատ անգամ նոյն իսկ հաւատքի թշնամիները։ Ասոնցմէ մին, Մէն տը Պիրաճ կը գրէ ժուռնալ Էնթիմի մէջ. «Կռուան չուրիմ, նեցուկ չուրիմ, ամուր շարժակ մը չուրիմ... կը տանջուիմ։ Ո՞ւր հաստատեմ միտքս որ կարեւայ ինքզինքը գտնել, զօրանալ, զուարթանալ, աներկբայ համոզումներ կազմել... Յենակէտ մը կը փնտռեմ, եւ երթալով աւելի կը զգամ թէ ան ինձմէ դուրս միայն կրնայ գտնուիլ։

Այո՛, մարդուս պէտք է իրմէ դուրս եւ իրմէ վեր յենակէտ մը... կը զգամ հարկը, զոր ամէն հո- գի ունի, յարելու բացարձակ բանի մը, որ չի փո- խոլիք, փարելու հաստատուն կէտի մը, բացարձա- կին, անհունին կամ Աստուծոյ... Միայն կրօնքը պատասխան մը կու տայ, իմաստասիրութիւնը չի կրնար... կրօնական եւ բարոյական հաւատալիք- ները, զորոնք միտքը չի կազմեր, որոնք սակայն մտքին համար հիմ կամ անհրաժեշտ մեկնակէտեր են, ինձի կը ներկայանան իբրեւ միակ ապաստան, եւ ճշմարիտ գիտութիւն չեմ գտներ եթէ ոչ հո՛ն, ո՞ր ատենով, իմաստասիրներու հետ, մի միայն անբնականներ եւ ցնորքներ կը տեսնէի... Միայն կրօնքը կը լուծէ այն հարցը, զոր իմաստասէրը

կ'առաջարկէ, ան մեզի կ'ուսուցանէ թէ ո՛ւր է ճշմարտոյթիւնը...»

ՄԵՂԱԽՈՐՆԵՐԸ Աստուծոյ վրայ վստահ ըլլալու յորդորելու համար Արսի երանելի ժողովրդապետը կ'ըսէր. Աշխարհին բոլոր մեղքերը աւազի հատիկի մը պէս են Աստուծոյ ողորմութեան վիթխարի լե- բան քով։ Աստուած շատ աւելի փութով կը վազէ զղջացող մեղաւորը ազատելու, ողջագուրելու, քան մայր մը որ կրակն ինկած կը տեսնէ իր զաւակը։

— 8. Մ. Գոյր Թերեզիան ալ կ'ըսէր. «Վստա- հութեամբ եւ սիրով Աստուծոյ դիմելուս պատճա- րը մահուցափ մեղքէ դերձ մտաւ չէ։ Ա՛հ, կը զգամ, եթէ ամէն հնարաւոր ոճիրներն իսկ ծան- րացած ըլլային խղճիս վրայ. դարձեալ վստահու- թիւնս պիտի չպակսէր բնաւ. զղջումաբեկ սրտով պիտի երթայի նետուէի փրկչիս բազուկներուն մէջ։ Գիտեմ որ ինքը անառակ սրդին կը սիրէ. լած եմ ինչ որ ըսած է Սրբուհի Մագդաղենացիին։ Ո՛չ, ոչ ոք կրնայ զիս ահաբեկել, որովհետեւ գիտեմ ա- պաւինիլ իր սիրոյն եւ ողորմութեան։ Գիտեմ որ այս բոլոր թշնամանքներու կոյտը ակնթարթի մը մէջ չիք կը դառնայ, ինչպէս հրաբորբոք հնոցի մը մէջ ինկած կաթիլ մը ջուրը։»

— Նոյն երանուհին ուրիշ տեղ մը գրէ.

Սիրով ապրիլը կը վաճե՛ աւե՛կ վախ,
Աւե՛կ յաշի՛ր յանգստե՛նքուն անցեալին։
Ոեւ՛ե հե՛սն իմ մեղի՛տուս չեմ տեսնէր.
Աստուածային կրակն աւե՛կն շուրջառեց։
Բո՛ց սրբաւուր, ո՛վ դու հրճոց հեշտայի,
Բու ծոցիդ մեջ կը հաստատե՛մ քնակուրիսն։
Այո՛, Յիսուս, ա՛յն սեղ կ'երգեմ անդորրիկ.
Սերն է իկանմի իմ։

ՓԱՓԿԱՆԿԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԵՍՏԸ. — Եկեղեցին՝ ուշ կու գայ անփափկանկատը, ամէնքը անհանգիստ կ'ընէ իր ուղած տեղը հասնելու համար։

Երկաթուղիով ճամբորդած ատեն՝ հանգստա- լէտ անկիւնը կը գրաւէ, ցանցաքիւերը առարկա- ներով կը խճողէ, վարագոյրները կը բանայ կը գոցէ, ապակիները կ'իջեցնէ կը հանէ ի ժամու եւ ի տա- րածամու. կը ծխէ, կը թքէ, բարձր ձայնով կը խօսի...»

Այցելութեան ատեն՝ շատ կանուխ կամ շատ ուշ կը հասնի, չափազանցօրէն եւ բարձրագոյն կը խօսի, շատ երկար կը կենայ։

Ընտանեաց մէջ՝ կրնայ առանց ծախքի, առանց յոգնութեան, առանց աշխատութեան օգտակար ըլլալ, գոհ ընել, ձանձրոյթ չը փարատել, հաճելի հանդիսանալ, վիշտ մը ամոքել, զուարթութեան նշոյլներ սփռել, բայց ինք միշտ կ'ըսէ. «Ինձի ի՞նչ։ Այո՛ իմ գարծս չէ։ Ամէն մարդ ինքզինքը թող հո-

գայ: Իս իմ հանդատութեանս կը նայիմ: Թող խել-
քերնին կառավարեն:»

Ինչպէս կարելի է այլեւս դարմանալ որ ա-
մէնքը այսպիսի մէկէ մը կը խորշին, կը դարձին եւ
կը փախչին: Բայց ճիշդն ըսելով որո՞ւնն է յան-
ցանքը: Աղօթէ՛, հաղորդուէ՛, բարի գործեր ըրէ՛
որչափ կ'ուզես. քանի որ չես գիտեր կամ չես
ուզեր փափկանկատ ըլլալ եւ նեղութիւն յանձն
առնուլ, անպատճառ մէկդի պիտի ձգուիս, պիտի
պախարակուիս. Թո՛ղ այն անպատեհութիւնը, որով
ոմանք պիտի դալթակղեցնես եւ կրօնքի վերագրել
պիտի տաս քու թերութիւններդ. որ թեթեւ են
թերեւս, բայց քրիստոնէի մը վրայ՝ շատ աչքի կը
դարնեն:

Փափկանկատութեան արհեստը գեղարուեստ-
ներուն մէջ դասուած է: Երաժշտութեան կամ
նկարչութեան չափ պիտի եւ յանկուցիչ է, բայց
գեղարուեստներէն աւելի կը պէնէ կեանքը: Փափ-
կանկատութիւնը երջանկութիւն է: Փափկանկա-
տութիւնը կեանքի մէկ անհրաժեշտ պէտքն է, եւ
անոր չգոյութեան պատճառաւ է որ մարդիկ
այնքան կը տառապին, ամէն բանէ կը դանդաւորեն
եւ զիրենք սիրողները կը թշուառացնեն:

Փափկանկատութիւնն է.

Լուել առանց արուեստակութեան, որպէս զի
ուրիշ մը խօսի.

Նեղութիւն մը յանձն առնուլ, ընկերը անկէ
ազատելու համար.

Նատ չորտնջել՝ ուրիշներուն տաղտուկ չսպա-
ռաւելու համար.

Սրտին մէջ՝ ուրիշները գոհ ընելու յարատեւ
բաղձանք մը ունենալ:

Փափկանկատութիւնն է «իւր անձը ուրանալ,
ամէնօրեայ փոքր խաչերը հանգիստ սրտով ընդու-
նիլ, եւ զանոնք կրել առանց դրսէն այնչափ յայտնի
ընելու»:

Փափկանկատութիւնն է, ինչպէս կ'ուզէ Սուրբ
Պօղոս, «ամէն մարդու յարմարիլ»:

Սյո՛, ես քրիստոնէայ եմ եւ գիտեմ թէ Եկե-
ղեցւոյ պատուէրներուն հետեւող այրեր եւ կիներ

համեմատաբար դերժ են այն բարոյական անկար-
գութիւններէն, զորոնք նկարագրեցի իմ վէպերուս
մէջ, եւ որոնք գրեթէ անխուսափելի են երբ մար-
դիկ հետեւին իրենց զգայարաններուն, կիրքերուն
եւ տկարութիւններուն:

Տարիներով, արդի քաղաքներուն շատ մը երի-
տասարդներուն պէս, հաւատքէ զուրկ կեանք մը
անցուցի, բայց ուրիշներու վրայ քիչ մը ազդեցու-
թիւն բանեցնողներու ենթարկուած պատասխանա-
տուութեան յարաճուն զգացումը՝ զիս բերաւ հաս-
ցուց այժմու գաղափարներուս:

ԲՕԼ ՊՈՒՐԺԷ ակադեմիական

Ս. ՀԱՅՐԸ Բենեդիկտոս ԺԵ. հաճեցաւ անուա-
նել Վսեմաշուք Տէր Պաղիկոյ Բոմբիկ կարգինալը՝
աւագերէց Լատերանի պատրիարքական մայր եկե-
ղեցւոյն:

— Ն. Սրբութիւնը կարգինալիան Սուրբ Ժո-
ղովին անդամ անուանեց Վսեմ. Վսեմ. Անթոնիոյ
Աւետարտի, Տիմոթէոսէ Ֆալքոնիոյ և Պաղիկոյ Բոմբիկի
կարգինալները:

* Նոյեմբեր 3ին Կ. Պոլսոյ քահանայապետ-
ական պատուիրակին փոխանորդ Բոմբիկ Գերա-
պայճառը վեհափառ Կայսեր ներկայանալով յանձ-
նեց Բենեդիկտոս ԺԵ. Սրբազան Պապին գիրը՝ որով
Ն. Սրբութիւնը կը ծանուցանէր իր ընտրութիւնը:

ՍՈՒՐԲ ԵՌԱՆՈՒ Ոսկեբերանի տօնին առթիւ
Ուրբաթ օր, Նոյեմբեր 13ին, Ս. Յ. Ո. Եկեղեցւոյն
մէջ սկսաւ քառասունօրեայ ջերմեռանդութիւնը
(quarantora) որ պիտի տեւէ մինչեւ վաղը՝ Կիրակի,
ուր, նոյն առթիւ, առաւօտուն տեղի պիտի ունենայ
հանդիսաւոր Պատարագ եւ իրիկունը՝ ժամերգու-
թենէ ու քարոզէ ետքը Ս. Հաղորդութիւնը թա-
փօրի պիտի հանուի:

* Տէր Կոմիտաս փահանային նահատակու-
թեան տարեդարձին առթիւ Նոյեմբեր 8ին, Կիրա-
կի, Սամաթիոյ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյն մէջ
ձայնաւոր պատարագ մատուցուեցաւ ի ներկայու-
թեան հոծ բաղմութեան մը: Յետոյ, ըստ բազմա-
մեայ սովորութեան, Պալլադի գերեզմանատան
մէջ ննջեցելոց հանգստեան պաշտօն կատարուե-
ցաւ: Երեկոյին, ժամերգութենէն յետոյ Ս. Հաղոր-
դութեան օրհնութիւն տեղի ունեցաւ:

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դեպքեր եւ սկզբունքներ	721
Հին վաւերագրեր	725
Եօթնեակ Քրիստոնէի	728
Հռոմէական եկեղեցւոյ յայտնութեան օրէնք	729
Միլիոն	730
Հեթմիսանէն	734
Այլեւայլ	734

ԱՐՏՕՐԱՏԷՐ

ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ԿԵՏԻԿԵԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽԱՐԱԳՐԱԳԵՏ

ԳԵՈՐԳ Ծ. Վ. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

Տպարան Կ. Արմազանց Շաքարաօտքի, Բերա, Պարամ փողոց թիւ 5, Կ. Պոլսո

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— Թուրքիոյ համար տա-
րեկան՝ 40 դհկ . արծ . վեցամսեայ՝ 20 .— մէկ թիւ՝ 1 դհկ .— Արսաւահ-
ման տար . Ֆր . 10 . վեցամս . 5 .— Վճարմունք կանխիկ են :

ՀԱՍՏԷ .— Կարողիկէ Արձագանգ, Բերա, 5 . Պայրամ փողոց . 5, 4 .

Պոլիս:

GATOGHIGUÉ ARTZAKANK

Péra, 5 Rue Baïram 5

Constantinople

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ .— 1.— Արձագանգ կը հրատարակուի
Շաբաթ օրերը: 2.— Խմբագրութիւնս պարտաւորեալ չէ ան-
պատճառ կամ նոյնութեամբ հրատարակել իրեն զրկուած ու ե
յօդուած: 3.— Կեղծանունով զրկուած յօդուածներու հեղինակը
կը պարտի իր իսկական անունը ծանուցանել Խմբագրապետին:
4.— Ձեռագիրները ետ չեն դարձուիր: 5.— Յօդուածներու
ձեռագիրները պէտք է գրուած ըլլան թուղթին մէկ կողմը մի-
այն: 6.— Ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմանագրութիւնք
կը կատարուին: 7.— Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է
անհրաժեշտ երկու դահեկանի նամակադրոշմ ի միասին զրկել:

Տարր. Սկզբունք Գրիստ. Վարդապետութեան. գին 2 դհկն:

Տէր Կոմիտաս Բահանային վարքը. գին 5 դհկն:

Եսթեր՝ ողբերգութիւն Ռասինի: Գին 3 դահեկան:

ՏՊԱՐԱՆ Կարողիկէ Արձագանգի Բերա, 5 Պայրամ փ. 5: Տպարանս ըստ ամենայ-
նի ճոխ և ի վիճակի է: Եւ իցէ տպագրական գործոց համար: Կը տպուին ամեն տե-
սակ ծանուցմանք, գիրքեր, տետրներ, հրաւիրագիրներ, քարդեր, քարդ-ատրէաներ,
մահազդներ, եւն. եւն.: Գիները անմրցելի կերպով աման են: Գեղեցկագիտական ճա-
ջակի և տպագրական մաքրութեան կողմէ յաճախորդները անտարակոյտ գոհ պիտի
ընան:

WIENER BANK-VEREIN

FONDÉ EN 1869

Capital entièrement versé 150.000.000 de couronnes

Réserves: 49.000.000

SIÈGE CENTRAL:
VIENNE I. Schottenring.

SUCCURSALES:

EN AUTRICHE-HONGRIE: Agram, Aussig, Bielitz-Biala, Bozen, Bruenn, Budapest, Budweis, Czernowitz, Drohobycz, Friedek-Mistek, Graz, Innsbruck, Jaegerndorf, Karlsbad, Klagenfurt, Krakau, Lemberg, Marienbad, Meran, Oest, Nowosielitza, Pardubitz, Pilsen, Prag, Prossnitz, Przemyśl, Salzburg, St. Poelten, Stanislau, Tarnopol, Tarnow, Teplitz, Teschen, Villach, Wr. Neustadt, Zwittau.

EN TURQUIE: Constantinople et Smyrne.

SUCCURSALE DE CONSTANTINOPLE

Siège à Galata, Place du Pont de Karakeuy
Agences à Stamboul, Péra et Scutari.

Le Wiener Bank-Werein fait toutes opérations de Banque et notamment:

Avances en Compte-Courant contre dépôt des titres, effets de commerce ou marchandises;

Escompte d'effets de commerce;

Achat et vente de change sur l'Etranger;

Emission de lettres de crédit et ouverture d'accréditifs simples et documentaires;

Palements télégraphiques en Turquie et à l'Etranger;

Encaissement d'effets, de coupons, d'obligations amorties ou favorisées aux tirages;

Exécution d'ordres de Bourse sur place et à l'Etranger;

Ouverture de Comptes-Chèques et de comptes-dépôts à intérêt;

Garde de titres, marchandises etc.

Achat et vente de monnaies diverses, de matières précieuses, monnaies d'ornements;

Caisse d'Epargne à 3. $\frac{1}{2}$ % d'intérêt.

Location de coffre-fort (à Galata et à Stamboul).

UN BUREAU DE VOYAGE (Représentant des Chemins de fer de l'Etat Autrichien) est attaché à l'Agence de Péra et délivre des billets pour tout l'Univers. Les voyageurs y trouveront toutes facilités possibles et tous renseignements désirés.